

Drongelen c. a.

Den 16^{den} Augustus 1898 bezocht ik deze gemeente; ik reed van het station te Waalwijk over het veer te Drongelen langs Drongelen naar Abbeuwen; vandaar over Hill, Babylonienbroek en Eethen naar Drongelen; en vandaar weer over het veer terug naar het station te Waalwijk. - Behalve het uitsleken der vlaggen hadden de ingezetenen niets gedaan om mij feestelijk te ontfangen.

Op het raadhuis vond ik den burgemeester Boll met den wethouder Billenaar; de andere wethouder (Curlmans) was niet thuis. -

Van de leden van den Raad waren er vier in Drongelen en drie in Doeveren; de burgemeester woont in Eethen en komt eenmaal in de week in Drongelen om de zaken af te doen. - De twee leden van den raad, die in Drongelen wonen, kwamen ter audientie; verder kwam er niemand.

Met den burgemeester en den wethouder ging ik naar de openbare school, en volgde ik eene les der hoogste klasse in aardrijkskunde, geschiedenis, rekenen en zingen. Men was bezig aan de kinderen vaderlandsehe liederen te leeren ter eere van het koningsfeest, iets, waarvoor door den gemeenteraad f 250.- was beschikbaar gesteld. De kinderen uit Doeveren gaan te Drongelen op school; zij moeten dus dagelijks tweemaal de rivier passeeren aan het veer te Drongelen; toen ik later naar Waalwijk terugreed, waren elf kinderen uit Doeveren tegelijk met mij in de pont, onderweg naar huis. - Zij hebben een uur noodig, om van huis in de school te komen.

Ik kreeg geen slechten indruk van het onderwijs te Drongelen.

Van de school terugkomende op het gemeentehuis te Drongelen vond ik daar een eenvoudig ontbijt (een broodje met vleesch, met een kop koffie of een glas wijn) klaar gezet, - dank zij de goede zorgen van burgemeester Boll; hij bleef te niet weinig met 12 zilveren couverts en een zilveren zjuwrel, hem door de raden

Dronogelen e.a.

raden der schokeken gemeenten vereerd bij gelegenheid van zijn 25 jarig burgemeesterschap. — Boll vertelde, dat hij in den tijd veel had saamgewerkt met wijlen den kantoorrechter van Heusden, den lateren president van de Rechtbank, Mr. Bosch, ook met den toenmaligen secretaris van Heusden, Sprengers, later griffier der Staten. Deze laatste werkte echter nooit iets af; het was bijna onmogelijk, om een stuk uit zijne vingers los te krijgen.

De verhouding ^{Welhouder de Vries en den burgemeester} ~~van den~~ van Dronogelen was blykbaar uitstekend; voor 13 jaar moet er een kink in den kabel geweest zijn, ^{de welhouder Deelman, en de burgemeester} ~~alhoewel de verhouding nu weer~~ ~~steeds goed~~ kunnen het samen nog niet opged vinden. Administratie van den ontvanger. Rechtsreeks waren in het journaal geboekt in collectieve bedragen de betalingen wegens honderdbelasting, zonder een specifieke boeking van elken post in een gezegeld hulpregister. — Bij gelegenheid der kasopnemning werd geene verklaring gesdeld door B. en W. dat zij de boeken hadden afgesloten.

Den 25 April 1903 kwam ik weer in Dronogelen; ik was per treintek Waalwijk gegaan, en had me daar aan het station laten halen door met den rijtuig van v. Baul uit Waalwijk. Onder hevig stormregen kwam ik aan het raadhuis te Dronogelen aan en vond ik daar den burgemeester met de welhouder, Oerlemans en Vos, en ~~de~~ twee in Dronogelen wonende raadsleden nl van Mersbergen en de Vlaan.

Van de drie in Daerveen wonende raadsleden woonde er een ten noorden van de rieuwe rivier, nl de welhouder Vos; twee wonden zeiden van de rivier, nl Timmermans en Bull. De bevolking van het gehucht Daerveen den zuiden van de rivier neemt sterke af; op 1 Januari 1903 wonden daar nog maar 66 menschen. — Deze 66 zijn Protestant en hebben een eigen dominee, uitsluitend voor het alleen; die plaats is steeds bezet, het is een eerste predikantsplaats. — De bewoners den noorden van de rivier hebben geen eigen dominee; zij zijn sinds een paar jaren kerdelijk ingedeeld bij Gendersen.

De geneeskundige diensten praktijk wordth door de diaconie in

Dronogelen e.a.

behoort; de gemeente betaalt slechts f 150 van dootscheur enz. — De lidmaat uit Dersfen is armen doctor; verder hebben de doctoren Smeens en van Gils uit Waalwijk in Dronogelen nog al praktijk.

Zij raadsverkiezingen spant het fray al een; B. en W. warden niet te bewegen, dat het raadslid, dat bij herstemming in 1901 gekozen werd, bij de periodieke afbeding zou blijven zitten; zij wilden het best mogelijk, dat hij weer uit den Raad gescheid werd.

De afdeling Dronogelen heeft nog al eigendommen; 14 H. A. Tot 1872 behoorde die gronden aan de inboorlingen; in dat jaar werd door G. S. een verandering gemaakt, en kwamen die gronden aan de afdeling Dronogelen. De inboorlingen met de bewaarsmannen waren daarvoor weinig gesticht; zij trachten in rechten terug te behoven wat zij meenden, dat hun rechtmatig toekwam; zes jaren hebben ze daarvoor geprocedeerd; ze verloren hun proces voor de rechtbank te 's Gravenhage, en later voor het Hof aldaar; — ze lieten toen den termijn voor casatie ongenueit verstrijken, en waren daarmee voor goed hunne gronden kwijt. —

De gemeente Daerveen heeft helemaal geen eigendommen.

Door de jongens wordth nog al gebruik gemaakt van het herhalingsonderwijs; door de meisjes minder. — We spraken lang en breed over den eisch van G. S., dat op het leerpogramma voor het herhalingsonderwijs van de meisjes zou worden opgenomen: de nuttige handwerken voor de meisjes. Ik bleek me, dat de burgemeester een beetje wilde smaken met de een, omdereend welke herhalingsonderwijs aan de meisjes gegeven zou worden, om aan de G. S. te behoven; hij meende, dat als het getal een geringe was, het Kijth geen vergoeding gaf, geen f 0.50 per uur.

Armen zijn er in Dronogelen niet; rijke menschen wonen daar eenmin; volgens het Kijth van den Hoofdelijken omleg be., draagt het geheel belastbare inkomen van Dronogelen nog geen f 40.000. —

Ik besprak met B. en W. zeer uitvoerig de schoolquaestie, en drong er sterk op aan, dat er toch een school zougebouwd worden voor de kinderen uit Daerveen en uit Glesbeek; ik gaf de reden aan, waarom G. S. de laatste besleuten van de he.

Drongelen c. a.

traheren gemeenteraden van Drongelen en Eelken met heidelen goedgetuurd; dat was, omdat Drongelen deuringe de bepaling had doen opnemen, dat school met onderwijzerswoning & ondergrond enz. niet meer mocht kosten dan $\text{fl} 8000$. In G. S. men den, dat voor die som men niet kon slagen. — De wethouder Verlemans beriep zich ten op een schrijven van den districts schoolopz. ziener van 1894, aan den raad van Drongelen ^{in 1894}, medegedeeld door G. S., volgens welke schrijven men voor $\frac{2}{3}$ van $\text{fl} 2000$ in Drongelen zou kunnen klaren komen. Verlemans had de afschrijving van de bevolken buisen van schoolopz. inprenturen en van G. S. bij zich. — Ik heb toen aan de Heeren in overweging gegeven, om zich tot van Opparaay te wenden, hem hulpe in waken waarden de vraag van een school, die voor hem door hem aangegeven bedrag ($\frac{2}{3}$ van $\text{fl} 2000$) zou zijn te bouwen; dan in overleg te treden met een bouwleedige, deren in te scheppen wat men wilde, nl. een goede, ruchtloze met goedkope school, en deren dan, aan de hand ^{van} wat men van v. Opparaay zou krijgen, op te dragen, op gemeenschappelijk kosten der beide gemeenten een ontwerp met beschik en bepaling te maken. Dan kreeg men vasten grond onder de velden, en leere men inzag, hoe het best de kinderen uit Drongelen en uit Eelken zoudten te helpen zijn. —

Ik vroeg aan de Heeren nog hun oordeel over eventuele opschepping, waarbij Daeveren en Eelken geroep zoudten worden bij Oud Eelken; dan zou bij de school te Eelken buisen veranderd worden, zoo dat daar de kinderen uit Oud Eelken en uit Daeveren ook ter school zouden gaan, of men zou ergens busphen de drie scholen een plaats voor de school buisen zoeken. Van het denkbeeld van opschepping waren de Heeren blijkebaar niet afkeerig; ik geloof, omdat ze dan van een reuselijke last, post af waren. — Eelken telt thans 118 zielen; Daeveren 66; met Oud Eelken mede zoudten er dus ± 400 zielen wonen, voor wie te samen ^{erom} een school was te bouwen. —

Op mijn aandiening verscheen slechts een zekere Ball uit Daeveren, een zoon van het raadslid. Zijn vader had een quassie met een buerman, over het loopen van water; het waterschap ^{den polder van} ~~van~~ Daeveren schen hem niet te kuen.

Drongelen c. a.

nen helpen. Ik heb hem den raad gegeven, zich deswege tot G. S. te wenden. —

Den 20 April 1906 kwam ik weer in Drongelen, van uit den Bosch per trein naar Waalwijk; van daar per rijtuig eerst naar Kleunen en toen naar Drongelen; per trein werd ik naar den Bosch terug.

Mechalix B. en W. waren de raadsleden Burgheuten van Eelken bergeen verschenen; die twee raadsleden werden echter eerst later ontdekt, zodat ik hen toen eerst kon uitproedigen om bij ons binnen te komen; ze hadden niet byzanders te vertellen.

Ten gevolge van de blaasmondwerken komen ± 50 hl. A. land 's winters niet meer onder water; daardoor was men genoodzaakt van dat wei- en hooiland, bouwland te maken; bly 50 hl. A. liggen gedeeltelijk onder Cappellen en Besoyen, maar behoven van inwechters van kleunen; alles ligt ten noorden van de rieuwe rivier. — Terwijl eenig van een boerderij $\frac{2}{3}$ van het land ~~bouwland~~ weiland was en $\frac{1}{3}$ bouwland, is ten gevolge van de blaasmond die verhouding thans $\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$.

Ik heb verzeere schoolhoofd (de bloer) werd directeur van de normaalschool te Eelken; op het minimum tractement kon men geen nieuw hoofd der school krijgen; men verhoogde het tractement tot $\text{fl} 700$, en liet den rieuwen titulair zich (redelijk) verbinden, dat hij nooit een beaaming tot leeraar aan de normaalschool te Eelken zou aannemen.

Alle gemeente berittingen behoven door de afkleding Drongelen; ook de inschrijving grootboek tot $\text{fl} 500$; men klaamt aan dat geld door inklijging van grondten ten behoeve van de blaasmondwerken.

Prorogde wordt in de gemeente niet geleiden; de meeste arbeiders hebben een kat, en mesten voor eijgen gebruik een varken; ongeveer de helft van de arbeiders woont in een eigen huis.

Ik was dood op, terwijl ik met die boeren zacht te pratten; ik had grote moeite om mijn oogen open te houden; ik vees, dat de menschen mijn reekten tegen de slaap hebben bemerkt.

Dronghelen e.a.

Den 2 April 1910 kwam ik weer in Dronghelen; ik reed er van uit Waalwijk heen; bezocht vervolgens nog Meerwen en Duesfen, en keerde van daar over het Capelsche weer naar Waalwijk terug.

De burgemeester deelde mij mede, dat er nog al wat oud archief is, hetwelk helaas nog al geleden heeft. Het archief werd vroeger bewaard in een doopencastel doopskist. Bij toeval vond de burgemeester op het erfhuis van een voormaligen gemeente ontbinger, de oude doopskist van Dronghelen, gevuld met allerhand oud archief. De burgemeester werd daarvoor eigenaar. In die kist zaten allerlei stukken van partijen, lieren oord, archief van de gemeente en archief van de kerk. Met de stukken bleef, dat ~~ook~~ in 1662 de oude doopskist ^{met het opouwen van archief} was, en dat men toen in een nieuwe doopskist weer met het archief begonnen was. Er zijn heel interessante stukken in over 1672, intial der Franschen; over het int staat van vernieuwde kerken van de Schans (ter plaatse waar thans de Protestantische kerk staat) welke het Dronghelensche weer bestreek, en derg. — Met die stukken bleef tevens, dat de familie van maderuzijde van den burgemeester — de familie Dillenaar — sinds ruim 300 jaren op dezelfde boerderij woont, terwijl die plaats steeds door erf is van de ene in de andere hand kwam. Die plaats heet Assen; volgens oudheidkundigen betekent dat toch heen, en zou er ten tijde van de Romeinen een begraafplaats geweest zijn; die veronderstelling wordt eenige bevestiging door het vinden van urnen, gefild met asch en stekelbeen, — bij het zand graven, en later diep, voor eenige jaren her. —

Men is zeer dankbaar voor den dakbomard; zonder deren zou men in den afvloepen winter hebben kunnen schipperen van Dronghelen tot Ardel; thans bleef alles droog. — Om nog beter te kunnen bescuden, zal er aan de Beereboomsdijk een verbetering in de pompverkleining worden gebracht, door het schepbed te verbreiden; dan kan nog meer water mogelijk worden opgemalen.

Bij raadsverkiezingen tegenwoordig weinig strijd; de twee laatste verkiezingen liepen zonder stemming af. Voor het naleven der bekeuringen zorgt ^{een} de derde.

Dronghelen e.a.

digen van de grondheids Commissie te Heusden, ^{en} de heer de Hroaf, bouwkundige te Bleeuvelijk.

Er is geen staat van exploitatie van gemeentelijke herid. tingeh; de burgemeester zal zorgen, dat er een komt. Kerkbestuur helpt hier niet veel; de gronden zijn lang in cultuur; ze werden daardoor kalk arm, door dat de kalk te diep in den grond wegsakt en geen nut meer doet. Sinds men dat ontdekt heeft, worden de gronden eerst met kalk bemest; op aldus behandelde gronden geeft kunstmest wel goede resultaten.

De haven te Dronghelen is van groot nut voor de gemeente Dronghelen, voor linnen en Babyloniëbreuk; afgevoerd worden linnen en landbouwproducten; aangevoerd wordt zand, steenen, hout, hooi, stroo, slenkhoed, pulpe, schuim, aard enz.

De Dillenaar uit Duesfen wordt per visite betaald door diaconie en burgerlijk armbestuur; van gemeente krijg hij slechts 40. —

Men kon geen verbaring geven van het feit, dat er 43 jongens op school gaan en ^{steffels} 21 meisjes.

Den 6^{den} Augustus 1915 kwam ik weer in Dronghelen; ik reed er van uit den Bosch per auto heen; later bezocht ik nog de gemeente Meerwen.

Verar heb mij gezocht, liet de verhouding tusschen de wehhoudeks, en Broom, den nieuwen begraafplaats, niet te wensen over.

De wehhouders zijn vrij cultiverende boeren, met wie ik nog al kan praten. Vooral de wehhouder de Blaas was heel geschikt.

De schade, veroorzaakt door het kweekwater van de Bergsche Blaas, is niet zoo heel groot meer; eenzijdig is de capaciteit van de bemaling overleten; aan de Beereboomsdijk in 1912 sterk overgroot; anderszins schijnt de zware dijk langs die rivier zich langzamerhand meer oerett te hebben, ten gevolge waarvan er minder kweekwater doorloopt dan vroeger.

Drongelen e.a.

Men verlangt zeer sterk naar een tram, die het land van Kleesdon en Abence uit zijn isolement opheft.

Het gaat den menschen over het algemeen nog al goed; sinds in de laatste jaren is veel wildland ongeleefd in bouwland; voor 2 jr scheurde lhr Engelenhous van de lantel nog 20 hl. A. weiland. Al dat bouwland geeft naar de arbeidende klasse natuurlijk veel werk.

De liberwaarden = de op grond bespelen denouden deedijk en den grooten dijk langs de Bergsche Maas, zijn thans geheel ongeleefd in bouwland; naar het schijnt, worden daar buitengewoon goede oogsten verkregen.

Vooral de fruitteelt levert zeer goede resultaten op, met name de verbouw van appels: Bellefleurs, goud reinetten en soete campagnes.

80% der bewoners heeft eijgen woningen; 15-gezinnen worden gehuurd.

Den 16 Augustus 1919 bezocht ik per auto van uit Waalwijk de gemeenten Werkendam, Waalvriem en Drongelen. Ook hier vielen 4 van de 7 raadsleden ten offer aan het nieuwe kiesrecht; de raad bestaat thans uit 4 anti-revolutionairen en 3 Christelijk Historischen. De heele gemeente was geulagd; socialist is men blijkaar nog niet.

Er is groot gebrek aan arbeiders woningen; maar het bouwen is te kostbaar; het ingenieurs bureau van Leen maakte plannen; per woning f 4400; tegen een week huur van f 3.30 zouden rijk en gemeente nog f 500 per woning en per jaar moeten bijdragen; — een weekhuur van f 3.30 per week is echter wel te hoog; dat wil en kan beslist niemand betalen.

De dorpskist met oud archief staat thans ten huize van den gemeente secretaris van der Schans; ik moet er alledin heen stieren, om te trachten te verkrijgen wat eigenaardig op het gemeentebureau behoort.

Door den sluusmond heeft men geen last van kuilwater;

Drongelen e.a.

In 1918 een pr keer te veel water ingezet te Dursfen; toen viel last. Burgemeester heeft er toen over geschreven, en sinds is er geen last meer ondervonden.

Het drinkwater is rijkhoudend; omdat het zoo goed is, is het nooit chemisch ondersoekt.

Er moet een nieuwe veldwachter komen; voor hem is er absoluut niets te doen. Men wil hem f 500. geven en hem permissie geven om te boeren. Men zal mij daar over schrijven.

De loonen staan hoog: f 15 tot f 17. Er is werk voor alle ingezetenen. Armoede wordt er niet geleden. Het burgerlijk armbestuur is rijk; de rekening over 1918 gaf een balie saldo van f 1200. —

Men verlangt sterk naar een locaal spoor; met een boot, 5 keer per week, naar Rotterdam, en ~~een~~ ^{een} keer per week naar den Bosch is men niet geholpen ^{op den dorp der veemarkt}.

Herhalings onderwijs werd voortdurend gegeven; landbouw- en tuinbouw onderwijs tijdelijk hield wegens gebrek aan vuur en licht; men gaat er nu weer met beginnen.

Er zijn ± 20 hl. A. boomgaard in gemeente. Het land, dat in den laatste tijd onder den hamer kwam, werd meestal door ingezetenen gekocht.

Welhouder de Hraan (welhouder Vos was niet verschenen, zou niet absoluut zijn tegen een vereniging van de gemeenten Leen, Drongelen en Lpndereu. — Al hoeg hij de gemeente liever zelfstandig blijven, hij begreep, dat de bestuurskosten zoo hoog kophand lopen, dat vereniging van de drie gemeenten noodzakelijk is.

Den 16 Aug